

MEDEDELINGEN

Toch nog Eikelmuisen in Limburg

In 2003 heeft de Zoogdiervereniging VZZ in samenwerking met de stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (IKL) een grootschalig onderzoek uitgevoerd naar het voorkomen van de Eikelmuis (*Eliomys quercinus*) in Zuid-Limburg (BEKKER *et al.*, 2004). Door middel van het afnemen van interviews en het controleren van speciaal voor slaapmuizen gemaakte nestkasten en haarpvallen, inclusief aanvullend life-traponderzoek is getracht de verspreiding van de Eikelmuis in kaart te brengen. Helaas heeft dit onderzoek geen enkele directe melding van de Eikelmuis opgeleverd. Wel kwamen enkele losse waarnemingen van Eikelmuisen binnen op twee locaties in het Savelsbos.

Het doel voor de Eikelmuis in Limburg lijkt daarmee te zijn gevallen, of toch niet? De nestkasten zijn verdeeld over een vijftal bosgebieden in clusters (lijnopstelling) van 40 stuks opgehangen. Deze werden één tot twee maal per maand door vrijwilligers gecontroleerd in de periode september 2003 tot oktober 2004. Aangezien met name terreinbeheerders vanwege vermeende concurrentie met broedvogels het liefst de nestkasten na het onderzoek weer verwijderd hadden, is een groot deel van de kasten kort daarna verwijderd. Deze wachten, na een opknappbeurt te hebben gekregen, op een nieuwe bestemming voor de Eikelmuis in de werkschuur van de stichting IKL.

In het Savelsbos hangen de nestkasten nog steeds, en een van de vrijwilligers (Jean Creuwels) is fanatiek blijven controleren, ook nadat het project afgerond was. In au-

gustus 2005 was het raak met de vondst van een voortplantingsnest met twee jongen. Vlakbij werd een tweede nestkast met een adulte Eikelmuis aangetroffen. Daar bleef het vorig jaar echter niet bij. Uit de omgeving van het Savelsbos zijn nog van drie locaties waarnemingen binnen gekomen. Hiervan konden er twee bevestigd worden. Oplettende leden van IVN-Eysden en stichting Gruetes maakten respectievelijk melding van een Eikelmuis die bij de afbraak van een WML pomphuis bij Rijckholt in oktober 2005 van onder de dakpannen ontsnapte, en van een tweede gedocumenteerde waarneming van twee volwassen Eikelmuisen die bij Gronsvelt in september 2005 in een bijenkast werden gefotografeerd! Het ziet er dus naar uit dat er nog een populatie aanwezig is in het Savelsbos en directe omgeving. Ook voor de andere voormalige leefgebieden (Sint Pietersberg, Cannerbos, Zuidelijk Geuldal tussen Meerssen en Wijlre) mag niet uitgesloten worden dat de soort er nog voorkomt, al zal het om kleine aantallen gaan (tabel 1).

Het Eikelmuisenproject krijgt een vervolg in 2006. Samen met Natuurpunt in Vlaanderen wordt een grensoverschrijdend project voorbereid, waarbij ook nieuwe technieken zullen worden ingezet, zoals het simuleren van sociale geluiden om Eikelmuisen tot roepen te stimuleren. Dit project wordt on-

FIGUUR 1

De Eikelmuis (*Eliomys quercinus*) in Limburg, endangered, en dan gered (foto: Dick Klees).

dersteund door de provinciale overheden in Limburg en Oost-Vlaanderen. Ook in Vlaanderen zijn er aanwijzingen dat de Eikelmuis er, als gevolg van nivellering van het landschap en afbraak van vaste verblijfplaatsen in gebouwen, slechter voorstaat dan ooit tevoren. De Zoogdiervereniging VZZ werkt in dit project samen met Alterra en Studio Wolverine.

Literatuur

- BEKKER D., L. VERHEGGEN, F. OTTBURG & W. VAN DER COELEN, 2004. Inventarisatie van de eikelmuis in Zuid-Limburg in 2003. Rapportnummer 2003.46. Zoogdiervereniging VZZ, Arnhem.

Ludy Verheggen

Gebied	Aantal waarnemingen					Totaal	Percentage
	< 1960	1960-1980	1980-1990	1990-2000	> 2000		
Sint Pietersberg	11	1	2	1		15	6,6
Cannerbos	2	2	8	5		17	7,5
Bemelen	1	1	6	1		9	3,9
Eijsden	2					2	0,9
Savelsbos, Heer, Cadier en Keer	30	15	30	13	16	104	45,6
Valkenburg e.o.	22	0	7			29	12,7
Amby-Dellene o.	12	1	15	8		36	15,8
Wijlrebossen, Gulpen, Sousberg	3	3				6	2,6
Slenaken	0	0	1			1	0,4
Onderste Bos	0	1				1	0,4
Ubachsberg, Imstenrade	2	0	1			3	1,3
Hulsberg	1					1	0,4
Vaesrade	2					2	0,9
Eygelshoven	0	0	1			1	0,4
Noorbeek	0	1				1	0,4
Totaal	88	25	71	28	16	228	100
Percentage	38,6	11	31,1	12,3	2,6	100	

TABEL 1

Totaaloverzicht van het aantal gedocumenteerde waarnemingen van de Eikelmuis (*Eliomys quercinus*) per deelgebied in Limburg (bron: Natuurbank Limburg, Zoogdierdatabank VZZ).

Reeën in de Limburgse zoogdierenatlas

Zo vlak voordat het voorjaar aanbreekt en de bomen nog kaal zijn, wil ik jullie aandacht vragen voor de Ree (*Capreolus capreolus*). In de wintermaanden leven Reeën in kleine groepjes met bokken, geiten en jonge dieren. Aan het begin van de voortplantingstijd zo rond april, vallen deze groepjes weer uit elkaar. Reeën treden vooral in de schemering buiten de dekking, om te foerageren op open plekken en in weide- en akkergrond [figuur 1]. Overdag rusten ze in de dekking van bossen en bosschages.

De bomen en struiken zijn nu nog kaal, wat maakt dat ze niet veel te eten hebben en zich veelvuldig aan de rand van het open veld ophouden. Let naast de dieren zelf ook eens op hun sporen, ligplaatsen en keutels. Het aantal waarnemingen van de Ree bedraagt, vanaf 1970 tot nu ruim 7.000. Het aantal waarnemingen is sinds het verschijnen van de werkatlas flink toegenomen (HUIZENGA *et al.*, 2005). Het aantal bezette kilometerhokken in de werkatlas voor de periode 1994-2004 stond op 590 en is het afgelopen jaar uitgekomen op 961: een toename van 39% [figuur 2]. De bedekkingsgraad bedraagt daarmee in Limburg bijna 40%. Daarmee ontstaat een redelijk beeld van de verspreiding van deze soort, maar er zijn nog enkele opvallende witte plekken, waar de Ree ongetwijfeld voorkomt. Kijk eens in Midden-Limburg langs de Belgische en Brabantse grens of in de kop van Limburg richting

Nijmegen. Ook in Zuid-Limburg zal nog menig hok te vullen zijn. De verwachting is dat Reeën buiten de stedelijke gebieden vrijwel overal voor kunnen komen, tenminste daar waar dekking beschikbaar is.

Let bij uw dagelijkse wandeling of rit naar het werk speciaal op de Ree. Noteer locatie en datum. Het moet mogelijk zijn om nog 200 kilometerhokken met de Ree te vullen. Doet ook u mee?

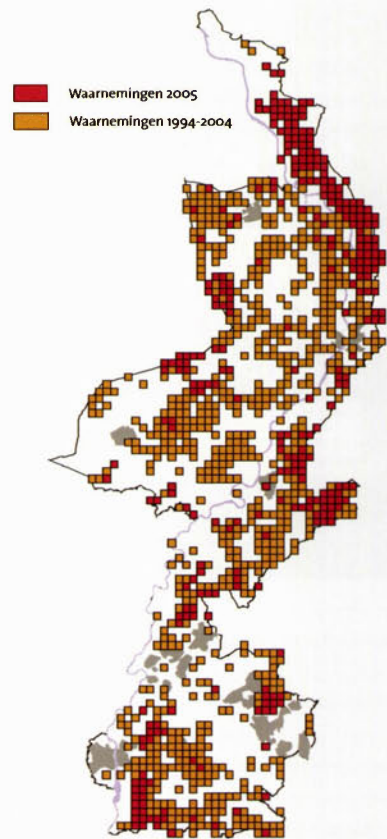
Naast Reeën leven er in Limburg momenteel geen vrij levende populatie hertachtigen, verwarring met andere soorten is niet waarschijnlijk. Wel worden er zo nu en dan (uit hertenparkjes ontsnapte) Damherten (*Cervus dama*) gemeld. Tenslotte zijn er het afgelopen jaar Edelherten (*Cervus elaphus*) uitgezet in het Weerterbos en kunnen Edelherten gezien worden bij het Reichswald. Deze heeft nog niemand gemeld, wie is de eerste? Overigens zijn naast Reeën ook waarnemingen van alle andere zoogdiersoorten uit Limburg welkom.

Waarnemingen kunnen worden doorgegeven aan n.huizenga@nhgl.nl. Meer informatie over het atlasproject en een waarnemingsformulier staan op www.nhgl.nl.

FIGUUR 1

De Ree (*Capreolus capreolus*) is tegen de schemering vooral aan te treffen bij bosranden (foto: H. Heijligers).

FIGUUR 2

Verspreiding van de Ree (*Capreolus capreolus*) in Limburg (bron: NatuurBank Limburg).

Literatuur

- HUIZENGA, C.E., L.S.G.M. VERHEGGEN & R.W. AKKERMANS, 2005. Werkatlas Zoogdieren in Limburg. Inventarisatiegegevens periode 1970 – 2004. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Roermond.

C.E. Huizenga

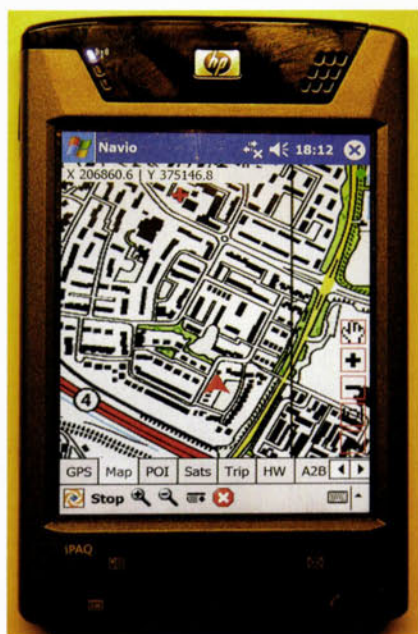
Positiebepaling met een pocket-pc

Een GPS-ontvanger is al vele jaren een belangrijk hulpmiddel voor een nauwkeurige positiebepaling van een natuurwaarneming. Met de bekende zwarte 'GPS-12' van Garmin, die ik in 2001 voor een zacht prijsje bij het Genootschap heb gekocht, heb ik voor heel wat waarnemingen de Amersfoortcoördinaten tot op 10 m nauwkeurig kunnen noteren. Toen de backup-batterij oprakte en bleek niet vervangen te kunnen worden, moest ik op zoek naar iets anders. Inmiddels is de keus aan GPS-ontvan-

gers gigantisch geworden, maar het concept is nagenoeg ongewijzigd gebleven. Op een (kleuren)schermpje met een vrij lage resolutie kan een wegenkaart met daarin je positie worden weergegeven. Weergave met een topografische kaart op het beeldschermje ligt in het verschiet.

Johan den Boer maakte mij attent op een alternatief. Hij demonstreerde hoe je met een pocket-PC (ook wel PDA genoemd) en een losse GPS-module je positie op een topografische kaart haarscherp zichtbaar kunt krij-

gen. De beslissing was gauw genomen. De noodzakelijke onderdelen en software heb ik aangeschaft, en na nogal wat gepuzzel heb ik het systeem aan de praat gekregen. Hoe gaat het in zijn werk? De losse GPS-module heeft de grootte van een mini-computermuis, en kan makkelijk in je broekzak of rugzak gestoken worden. Via Bluetooth wordt de positie draadloos naar de pocket-PC geseind. Een rode pijl in het beeldscherm geeft je positie in het veld aan op de topografische kaart. Bovenin het scherm wor-

FIGUUR 1

De rode pijl geeft de positie aan waar ik woon.

den de Amersfoortcoördinaten weergegeven [figuur 1]. Ieder type onderliggende kaart kan gebruikt worden. Een luchtfoto is evengoed mogelijk. Kaart of luchtfoto worden eerst met een gewone scanner gescand

en van de PC overgebracht naar de pocket-PC. De kaart moet eenmalig 'gekalibreerd' worden, zodat een positie op de kaart in het beeldscherm overeenkomt met de juiste coördinaten. Dit kalibreren gebeurt door met de styluspen (aanwijsstift) op de pocket-PC een drietal plekken te selecteren waarvan de coördinaten bekend zijn, en die coördinaten getalsmatig in te voeren.

Een pocket-PC heeft een aantal voordelen. Een streeplijst of ander waarnemingen-formulier kun je er digitaal in opslaan, zodat waarnemingen rechtstreeks in het veld kunnen worden ingevoerd. Positie-informatie is onder handbereik en kan makkelijk worden overgenomen. De waarnemingen kunnen vervolgens moeiteloos op de computer thuis worden overgezet.

De navigatiesoftware (in mijn geval Navio v3.11 van Tiny Stocks) biedt bovendien een paar extra mogelijkheden. Met de styluspen kan op het scherm een positie worden aangegeven en opgeslagen (een zogenaamd 'waypoint'). Je kunt een waypoint de naam van een waarneming geven (bijvoorbeeld 'vinpootsalamander', 'heivlinder', 'ree') en daarmee wordt de waarneming samen met de coördinaten in één slag ingevoerd. Fou-

ten maken met het overnemen van de coördinaatwaarden is hiermee uitgesloten. Thuis kunnen de waarnemingen met een aantal conversieslagen naar een excelbestand worden overgezet.

Deze invoermethode heb ik in het veld uitgeprobeerd. Nou ja, in het veld, dat wil zeggen ik heb de pocket-PC en GPS-module in een houder op de voorruit van mijn auto geplaatst en vervolgens heb ik in mijn omgeving rondgereden met de bedoeling zo snel mogelijk in zoveel mogelijk kilometerhokken de positie van molshopen te registreren. Dit met het oog op het zoogdieratlasproject. Het waarnemingentempoe viel niet tegen. In drie uur tijd heb ik 20 kilometerhokken doorgekruist en in 19 ervan heb ik molshopen geregistreerd. Na afloop had ik in een paar minuten tijd de waarnemingen in mijn PC thuis opgeslagen. Deze ervaring leidde tot twee conclusies. Ten eerste dat zowat in ieder kilometerhok mollen zitten. Ten tweede dat je met een pocket-PC snel en efficiënt waarnemingen kunt registreren. Het gebruik van een pocket-PC bij veldonderzoek kan ik hiermee van harte aanbevelen.

Frans Coolen

REACTIE VAN LEZERS

LAAT DUIZEND BLOEMEN BLOEIEN

Als overtuigd Darwinist omhels ik de ideeën omtrent evolutie en Intelligent Design die Ton Lenders in de colum van het Maandblad van december onder de titel 'Spontaneous generation of intelligent design' aan het papier toevertrouwde, althans inhoudelijk. Toch prikkelde zijn column mij ertoe om een aantal kritische kanttekeningen te plaatsen. Die hebben vooral te maken met de wijze waarop wetenschap bedreven wordt, de relatie van wetenschap met 'geloof' en de implicaties voor natuurbescherming.

Vele generaties natuurwetenschappers zijn opgeleid met een wijze van wetenschap bedrijven die gelanceerd is door de 20^e eeuwse wetenschapsfilosoof Popper. Zijn theoretische benadering is nog steeds gemeengoed (er zijn wel wat andere bewegingen gaande, maar die laat ik hier even buiten beschouwing). Het centra-

le begrip in Popper's filosofie is 'falsificeerbaarheid'. Met het risico erg kort door de bocht te gaan paraphraseren ik dit begrip als: formuleer een 0-hypothese en probeer deze te verwerpen. Als je de hypothese kunt verwerpen heb je een stukje 'onwaarheid' bewezen. Consequentie van deze wijze van wetenschap bedrijven is echter dat je nooit 'waarheid' maar alleen 'onwaarheid' ontdekt. Op het niveau van hypothesen is dat een werkzame manier van wetenschap be-

drijven; op het niveau van theorieën ligt dat al een stuk moeilijker. Dat geldt voor de Generatio Spontanae waar Ton gewag van maakt, maar ook voor de Evolutietheorie. Je kunt wel aantonen dat deze theorieën niet opgaan voor een deel van de werkelijkheid. Daarmee zijn ze in wetenschappelijke zin nog niet verworpen, maar hooguit minder waarschijnlijk geworden. Ook is niet gezegd dat niet tenminste een deel van de werkelijkheid door de theorieën goed wordt beschreven. Het feit dat 'bewezen' is dat maden zich inderdaad niet spontaan ontwikkelen uit rot-tend vlees, betekent nog niet dat daarmee de gehele theorie van Generatio Spontanae verworpen is. Als dat zo zou zijn, zou je er ook de Evolutietheorie mee naar de prullenbak kunnen verwijzen omdat ook die theorie uitgaat dat op enig moment in de geschiedenis van onze aarde of universum 'spontaan' leven is ontstaan. Ton stelt ook terecht

